ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ II. ULUSLARARASI
ÇUKUROVA UNIVERSITY 2nd INTERNATIONAL
SANAT ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU
ART RESEARCH SYMPOSIUM

11-14 Nisan April 2018

Aras. Gör. Elif KURTULDU[1],
Prof. Nesrin ÖNLÜ[2]

[1] Dokuz Eylül Üniversitesi/ Güzel Sanatlar Fakültesi/ Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı/ elif.kurtuldu@deu.edu.tr
[2] Dokuz Eylül Üniversitesi/ Güzel Sanatlar Fakültesi/ Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı/ nonlu@deu.edu.tr

TASARIMDA YARATICILIK, YARATICI DÜŞÜNCE, GELECEK VE ÖNGÖRÜ

CREATIVITY, CREATIVE THINKING, FUTURE AND FORESIGHT IN DESIGN

Anahtar Sözcükler: Sanat, tasarım, yaratıcılık, tekstil tasarımı, sürdürülebilirlik.
Keywords: Art, design, creativity, textile design, sustainability.

ÖZET ABSTRACT

Tasarım kavramı günümüzde geleneksel ve/veya yenilikçi yöntemler ile yorumlanarak, yeni anlayış biçimleri oluşturmaktadır. Tasarımda yaratıcı bakış ile işlevsel ve estetik açıdan birden fazla fayda sağlamak önemli bir unsurdur. Yaratıcılık, düşünce ve hayal gücü, zekâ, eski bilgilerin yenilerle olan ilişkileri ve üretimde orijinalliği barındıran zihinsel bir süreçtir. Tasarımcı sadece ürünü- değil, tüm süreci tasarlamak durumundadır. Bu süreçte yaratıcılığı harekete geçirerek öngörüde bulunmak ve öngörülerle geleceğe ilişkin belirsizlikleri en aza indirgemek gerekmektedir. Ürünün ileriye yönelik avantaj ve dezavantajlarının neler olabileceği belirlenmelidir. Detaylı bir öngörü çalışmasıyla, tasarımın gelecekte fiziksel kalıcılığını nasıl sağlanabileceği ortaya konmalıdır. İyi bir öngörü aşamasından geçmiş ürün tasarımlarının geleceğe yönelik olması ekolojik, ekonomik, ergonomik, teknolojik, estetik ve teknik gibi açılardan da önem kazanmaktadır. Bu özelliğe sahip ürünler, bir grubun ve/veya toplumun genelinin bir problemine çözüm getirmelidir. Yaratıcı bir tasarımın geleceğe yönelik olması, ürünün ileride geliştirilebilir olmasını da gerektirir. Yaratıcı özelliğe sahip tasarım veya ürün öncelikle özgün olmalı, herhangi bir probleme çözüm getirmeli veya bir alanda kolaylık sağlamalı, tutarlı olmalıdır. Bu çalışma; tekstil tasarımında yaratıcılık, gelecek ve öngörü kapsamında günümüzde sürdürülebilir tasarım yaklaşımının önem kazanması, bu doğrultuda tekstil tasarımında yaratıcılığın örnekler yolu ile aktarılmasını kapsamaktadır.

Today, the concept of design creates new understanding forms interpreted by interpreted by traditional and / or innovative methods. It is important to have more than one benefit in terms of functionality and aesthetics thanks to creative perspective in design. Creativity is a mental process involving thinking and imagination, intelligence, association of old knowledge with the new, and originality in production. The designer has to design not only the product but also the entire process. In this process, it is necessary to act creatively and foresee, and to reduce uncertainties about the future. It should be determined what the future advantages and disadvantages of the product may be.With a detailed forecasting study, it is necessary to show how the design can achieve its physical permanence in the future. Future product designs that pass through a good forecasting phase are gaining importance in terms of ecological, economical, ergonomic, technological, aesthetic and technical aspects. Products with this feature should bring a solution to problems of a group and / or community. The fact that a creative design is oriented towards the future, it also requires that the product can be developed in the future. A design or product with creative features must first be original, bring any probing solution, or provide a convenience to the related area and it must be consistent. This study includes to gaining importance of sustainable design approach today in the context of the creativity, future and foresight in textile design, and in this respect it includes the transfer of creativity through examples in textile design.

Giriş

20. yüzyılın sonlarına doğru tüketici kitlenin isteğine bağlı sanat yapma durumu zamanla bir yozlaşma biçimini almış ve içi boşalan sanata karşı 'yaratıcı sanat'ın ortaya çıkmasını mecbur kılmıştır (Gürkök Uygur, 2015, s. 12). Yaratıcılığın sanat ve tasarım alanlarına etkisi çok eskilere dayanmaktadır. Yaratıcı sanat kapsamında, yaratıcılığı ilk başlatanların Paleolitik dönemdeki bireyler olduğunu söylemek yanlış olmaz (Gürkök Uygur, 2015, s. 49). Bir başka örnekle, 15. yüzyıl İtalya'sındaki 'Medici Etkisi' olarak da bilinen yaratıcılık patlaması; bilim, sanat, mimari gibi konularda disiplinler ve kültürler arası duvarların yıkılıp, yeni fikirlere dayalı yepyeni bir dünyanın inşasını mümkün kılmış ve Rönesans olarak adlandırılmıştır (Johansson, 2013, s. 16-17). Hızlı üretim ve hızlı tüketimin bir sonucu olarak tasarım ve tasarımcıya daha fazla anlam yüklenmek zorunda kalınmıştır.

"Tasarım; istenilen amaca cevap veren bir düşüncedir ve anlaşılabilir bir bütünün parçalarının organizasyonudur" (Önlü, 2004, ss. 86). "Belli bir amaca hizmet etmesi için malzeme ve biçimden oluşan bir bütündür (Bevlin, 1977, s. 3) (Akt: Önlü, 2004, s. 86). Tasarım; doğada örneği bulunmayan yollardan çevremizi biçimlendirerek, gereksinimlerimize hizmet eder ve yaşamlarımıza anlam katar (Heskett, 2017, s. 15). Bu doğrultuda; sürekli bir yenilenme ihtiyacını da beraberinde getirir. Bu yenilenme ihtiyacıyla sürekli bir biçimde katmanlaşan tasarım; rol, anlam ve işlev yüklenerek dinamik kalabilir. Tasarımdaki yenilenme ihtiyacı, yaratıcı düşüncenin varlığı ve geleceğe yönelik öngörülerde bulunarak yaratıcı fikrin gerçekleştirilmesi ile mümkün kılınmaktadır. Tasarımda ayrılmaz bir bütün olan yaratıcılık ve işlevsellik; tasarım içinde iki farklı şekilde yer almaktadır. "Birincisi; estetik yaratıcılığın ürünün işlevsel hale gelişinden sonra incelenmesi, ikincisi ise; işlevselliği ve yaratıcılığı bir bütün olarak düşünerek geliştirilmesidir" (Önlü, 2004:88). Bu şekilde işlevsellik, yaratıcılık yüklenen tasarım anlamına ulaşmaktadır. Örneğin; tekstil teknolojisindeki gelişimler sayesinde, günümüzde kışlık ince-hafif kumaşlardan üretilen ancak oldukça sıcak tutan giysiler üretilebilmekte, bu da tasarımın yaratıcılık açısından işlevselliğini estetik bir biçimde sunulmasını sağlamaktadır.

"Günümüzde insanı ilgilendiren her alanda etkisini gösteren tasarım kavramı, modern hayatın bir gerekliliği haline gelmiştir" (Önlü, 2004,s. 85). Tasarımın her alanında artık neredeyse zorunlu hale gelen yaratıcılık ise, pek çok bilim felsefecisi ve sanatçılar tarafından farklı biçimlerde açıklansa da, temelinde 'farklı olanı keşfetme ve sunma' teorisi yatmaktadır. Yaratıcı birey yaratıcılığını; kavramları alışılmadık bir biçimde birleştirerek gerçekleştirmektedir. Arthur Koestler (1960), *The Act of Creation* adlı kitabında, yaratıcılıkta tetikleyici unsurun, şans eseri ya da rastlantısal olarak gerçekleştiğini hakkındaki geniş kabul görmüş kuramı ortaya atan ilk toplumbilimcidir. Taylor (1959), kişilere özgü yaratıcılığı beş düzeye ayırmıştır: Bireye özgü olan canlı ve zengin yaratıcılık, yetenek ve eğilimleri içeren üretici yaratıcılık, doğurgan yaratıcılık, çarpıcı yaratıcılık ve gelişime açık yaratıcılık (Rouquette, 2007, s. 15-16). Michael Michalko ise 'Cracking Creativity' adlı kitabında ilk önce sorun teşkil eden durum, ürün, konseptin düşünülmesi açısından varsayımların tersinin düşünülmesi, en son ise bu ters varsayımların nasıl işlevsel bir fikre dönüşeceği üzerinde yoğunlaşmanın yaratıcı düşüncenin önemli bir yolu olduğunu söylemiştir (Johansson, 2013, s. 74). Guilford (1968), yaratıcılık tanımında düşünme sürecinin önemini vurgulayarak yaratıcılığı "Eş ve zıt anlamları ile birlikte düşünme, ardından verileri akıllıca düzenleme, esnek düşünerek problemi çözme ve bütün bu sürecin sonunda ortaya özgün bir ürün koyabilme yetisi" şeklinde açıklamıştır (Tekin Bender, 2013, s. 64).

Tablo .1 Farklı bakış açılarıyla yaratıcılık süreçleri.
Kaynak : Duyguların İzinde Sanatsal Yaratma, Merih Tekin Bender, 2013. Yaratma Cesareti, Rollo May, 2013.

Wallas (1926)	1. Hazırlık 2. Kuluçka 3. Esinlenme 4. Doğrulama
Harris (1959)	1. İhtiyacın saptanması 2. Bilgi toplama 3. Bu bilgiyi işleyen düşünce etkinliği 4. Çözümlerin tasarlanması 5. Doğrulama 6. Uygulamaya geçiş
May (2003)	1. Karşılaşma 2. Bağlanma 3. Hazırlık 4. Kuluçka 5. Aydınlanma 6. Gerçekleşme

Bir süreç olarak yaratıcılık pek çok düşünür ve bilim insanı tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır (Tablo 1). Tüm bu yaratıcılık süreçlerine bakıldığında; öncelikle bir problemin olması gerektiği, eski ve yeni bilgilerin kesişimi ile yaşanan bir zihinsel süreçten sonra problemin çözümlerinin tasarlanması ile yaratıcı fikrin düşünce halinden somut bir sonuca geçtiği görülmektedir. Clinton ve Hokanson ise; problem tanımlama, hazırlık, kuluçka, aydınlanma ve doğrulama olmak üzere beş

aşamalı bir tasarım sürecinin sonunda yaratıcı tasarıma ulaşılabileceğini aktarmışlardır (Fotoğraf 1).

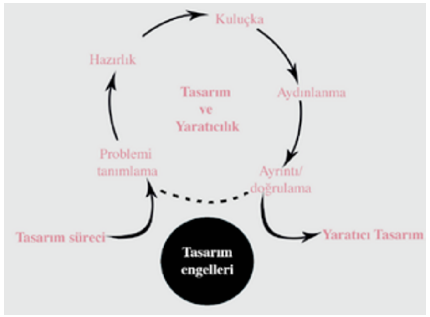

Fotoğraf 1:Clinton ve Hokanson'a göre yaratıcı tasarım süreci. http://theelearningcoach.com/elearning_design/creativity-and-instructional-design/ 03.01.2018.

Tekstil tasarımı açısından bakıldığında ise; yaratıcılık ve yaratıcılıkla bağlantılı olarak gelecek ve öngörü kavramlarının insan ve doğa açısından sürdürülebilir tasarım odaklı olarak ilerlemesi gerektiği açıktır. Günümüz sürdürülebilir tasarım yaklaşımının giderek önem kazanması, tekstil tasarımında da bu kavramın geniş bir ölçüde düşünülmesini ve dikkate alınmasını gerektirmektedir. Kullanıcılar, sadece fiziksel ihtiyaç veya görsel özellik yerine, bilinçli bir tüketim ile ürünlerde uzun süre kullanım, bakım kolaylığı, birden fazla işleve sahip olma, çevreye daha az zarar verme gibi özelliklerin bir arada olmasını istemektedirler. Bu noktada tasarımcının sadece, sürdürülebilir odaklı düşünmesi değil, tasarım bağlamında estetik değerlere de dikkat ederek yaratıcı olması beklenmektedir.

Bu çalışmada da, teknoloji, doğa bilimleri, fen bilimleri gibi pek çok disiplin tarafından üzerinde durulan insanı ve çevreyi koruma, zararları en aza indirme-yok etme gibi amaçlarla gerçekleştirilen yaklaşımları, tasarım açısından incelenmesi ve özellikle tekstil tasarımı açısından öngörülerde bulunulup, gerçekleştirilebilmesi için bir yol haritası çizmek amaçlanmıştır.

Yaratıcı Düşünce/ Yaratıcı Fikir

Başarılı bir yaratıcı tasarım için amaca uygunluk, sosyal karşılık ve beğeni gerekmektedir. Bir fikrin yaratıcı olarak kabul görmesinin ilk koşulu özgün bir değerinin olmasıdır. Özgün değere sahip bir fikrin toplum tarafından kabul gömesi ve kullanılabilir nitelikte olması da önemlidir (Johansson, 2013, s. 29). Çünkü yaratıcı fikir, toplum tarafından benimsendiğinde asıl amacına ulaşır ve faydalı hale gelir. Ancak bu noktada da toplum tarafından her kabul gören fikrin yaratıcı olduğu düşüncesine varılmamalıdır. Çünkü fikrin benimsenmesinde toplumun bilgi düzeyinin de etkisi vardır. Bir toplum için yeni ve yaratıcı olan fikir, başka bir toplum için çoktan eskimiş, kalıplaşmış bir fikir olabilir (Sutton, 2002). Yine benzer şekilde, fikir yaratıcı için yeni, başkaları için eski de olabilir. Bu nedenle fikrin yaratıcı olup olmadığına ancak geniş ölçekte bir araştırmaya dayanarak karar verilebilir.

Bir fikrin yaratıcı olarak kabul görebilmesi için; yaratıcı ortamın oluşması, yaratıcı izleyicinin olması gerekmektedir. Bu yaratıcı ortam, biyolojik, fiziksel, sosyal ihtiyaçların karşılanabildiği ortamdır ve yaratıcı düşünce, yaratıcısının kendisini özgür hissettiği mekân, zaman ve koşullarda gerçekleşmektedir (Gürkök Uygur, 2015, s. 20-41). Bu doğrultuda oluşan yaratıcı ürünün özgün olması gerektiği düşüncesi pek çok düşünür ve sanatçı tarafından kabul görmüştür. Wilson, Guilford ve Christensen (1953), yaratıcı ürünün; topluma göre ne kadar ender ise, ne kadar verimli ise ve ne kadar farklı bilgi ve deneyimi kapsarsa o kadar özgün olduğunu söylemişlerdir (Rouquette, 2007, s. 18).

Yaratıcı bir fikrin ortaya çıkmasında birtakım faktörler olduğu gibi, yaratıcı fikrin oluşumunu engelleyen faktörler de bulunmaktadır. Örneğin bireyin utanma, hata yapma korkusu veya aşırı özeleştiride bulunması yaratıcılığın duygusal engelleridir. Kültürel engeller, öğrenilen engeller, algılama engelleri ve yüklü program engelleri gibi pek çok olumsuzluk yaratıcı fikrin ortaya çıkmasını ya da sonuca ulaşmasını engellemektedir (Tekin Bender, 2013, s. 92). Öyle ki, yaratıcı düşüncenin önündeki en büyük engel, bireyin kendi önüne koyduğu engellerdir. Tekin Bender (2013), bireyin kişisel engellerini tanımlarken J.G. Rowlingson (1995, s. 32)'un sözlerini şu şekilde aktarmıştır: "Belli bir üslubu benimsemek, tek bir geçerli yanıt olduğuna inancına saplanmak, dogmacılık, tutuculuk ya da hep beklenen yanıtları verme, açık olanı sorgulamaktan kaçınma eğilimi ve aptal görünme korkusu" (Tekin Bender, 2013, s. 94) Rollo May (2013, s. 40-50) 'Yaratıcı Cesaret' adlı kitabında yaratıcı düşünce ortamının oluşabilmesi için beş cesaret koşulunun sağlanması gerektiğini söylemiştir. Bunlar; fiziksel cesaret, moral cesaret, toplumsal cesaret, yaratıcı cesaret ve cesaret paradoksudur. Fiziksel cesaret, biçimsel olarak kanuna sahip, hayatta kalabilecek güce sahip, diğerlerinden farklı bir biçimde daha pratik zekaya sahip olabilmek ve beceri düzeylerinin daha yüksek olmasıdır. Moral cesaret; şiddetten uzak, ahlaki-etik değerlere önem verme durumu ve yanlışların düzeltilmesine dayanan bir durumdur. Toplumsal cesaret, "kişinin anlamlı bir yakınlık kurma umuduyla tehlikeye atılabilme yetisi" (May, 2013, s. 46) toplum ile kendini ilişki içinde görme, dışlanmamışlık hissidir. "Yaratıcı cesaret, yeni toplumun inşasında yeni biçimlerin, yeni sembol ve modellerin bulunması halidir ve yaratıcı cesarete duyulan gereksinim ile değişimin derecesi

de aynıdır" (May, 2013, s. 49). Cesaret paradoksu ise, tüm cesaretlerin aksine bireyde sürekli yanılıyor olabilme hissini de uyandırmalı, körü körüne kesin bir inanç ile fikrine bağlılık yerine, sürekli sorgulamayı getirmelidir.

Bu cesaret koşulları; tekstil tasarımı ve diğer tasarım disiplinleri açısından önemlidir ve birinin eksikliği yaratıcı düşüncenin gerçekleşmesinde birtakım engeller oluşturabilmektedir. Örneğin; yaratıcı bir fikre sahip olan bir sanatçı veya tasarımcı, yeni bir ürünü ortaya koyma, üretme, fikrini duyurma gibi konularda kendine güven duymadığında, sonucun başarısız olabileceği düşüncesine kapılıp fikrini savunmaktan çekindiğinde; toplum için ne kadar önemli yaratıcı bir fikre sahip olursa olsun ortaya koyamayacaktır ya da asıl hedefine ulaşamayacaktır. Yine benzer şekilde; yaratıcı sanatçı/tasarımcı bir yaratıcı fikir veya ürününü; hedef kitle olarak belirlediği toplumun ahlaki, kültürel, sosyal gibi pek çok açıdan değeri ile uyuşmayacağını düşünüp ortaya koyma cesareti gösteremeyebilir.

Yaratıcı düşüncenin/fikrin somut bir sonuca dönüşebilmesi için alanların, disiplinlerin, kültürlerin, yaşam deneyimleri ve eğitimin var olan konseptler ile birleşerek yeni-olağanüstü-enteresan konseptlere (kavramlara) dönüşmesi gerekmektedir (Johannson, 2013, s. 16). Bu kavramlar birleşimi; Bentley (1993, s. 33)'e göre; beyinde sonsuz sayıda düşünce, kombinasyon ve bağıntı yaratarak yaratıcı düşünmeyi mümkün kılmaktadır (Fotoğraf 2).

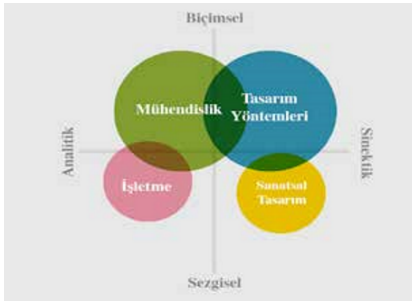

Fotoğraf 2: Yaratıcı düşüncenin temel konsepti. https://www.id.iit.edu/artifacts/rigor/ 27.01.2018.

Flesch yaratıcı süreçte; sadece kavramlar birleşiminin yeterli olmadığını, bir şeyleri daha önce yapıldıkları gibi yapmanın hiç bir erdemi olmadığı fark edilirse yaratıcı fikir ile karşılaşılacağını ifade etmiştir (Tekin Bender, 2013, s. 73). Mimari, tasarım, doğal süreçler, bilim gibi pek çok farklı disiplin bir 'Kesişim Noktası' yaratarak yaratıcı fikri kavramlaştırır. Bu noktada, sanat, felsefe, sosyoloji, bilim ayrımı yapmaksızın disiplinler arası bir çalışmanın yaratıcı düşünce için daha uygun bir ortam hazırladığı da açıkça söylenebilmektedir. Sanat ve bilim dünyasının son yirmi yıla kadar ortak bir noktada çalışma yapması çok nadir görülürken, günümüzde tekstil, sinema, heykel, seramik gibi pek çok sanat disiplini özellikle sağlık bilimleri ile ortak çalışmalar gerçekleştirebilmekte, yaratıcı fikirler, insan sağlığı için kalıcı çözümler getirebilmektedir. Örneğin; bilimsel araştırma projeleri kapsamında disiplinler arası bir yaratıcılık örneği olarak 'Nöropsikiyatrik Bozukluklarda Sanal Gerçeklik İle Bilişsel Tedavi' konulu araştırma; ancak bir sanatçı ve bilim insanının bir arada çalışması ile mümkün olabilen, titiz bir öngörü gerektiren yaratıcılık olarak görülebilir. Böylece sanatsal işleve sahip bir tasarım, Alzheimer, Parkinson, MS gibi hastalıkların tedavisinde de anıları taze tutma, hatırlatma ürünü olarak yeni yaratıcı bir işlev üstlenmektedir.

Fotoğraf 3: Nöropsikiyatrik tedavide Sanal Gerçeklikle Tedavi, sanat ve bilimin disiplinler arası yaratıcı bir çalışma örneği. https://www.express.co.uk/news/world/719009/Parkinson-s-Alzheimer-s-MS-scientists-virtual-reality-early-diagnosis 09.02.2018

"Wagner (1978), yaratıcılığı kavramsal olarak ifade edilme güçlüğü nedeniyle bilimsel amaçlarla kullanılmayacak kadar belirsiz bir kavram" (Tekin Bender, 2013, s. 63) sözleri ile yaratıcılığı sanatsal bir süreç için daha tanımlanabilir bir kavram olarak ifade eder. Dean Keith Simonton, Clayton Christensen, Teresa Amabile, Robert Sutton gibi yaratıcılık ve inovasyon araştırmacıları bu kesişme noktasının yaratıcı fikrin temeli olduğunu, eğer bir kesişim olmazsa karşılaşmanın da olmayacağını aktarmışlardır. "Bu karşılaşma tasarım fikrinin olgunlaşmasına doğrudan pürüzsüz etki eder, olgunlaşır. Algısal, kültürel, ifadesel, entelektüel ve duygusal blokların aşılması ile gerçekleşir" (Adam, 2001).

Tasarımda Yaratıcı Düşünce Ortaya Koymada Tasarımcının Rolü

Tıpkı sanat yapıtlarında olduğu gibi kullanıma yönelik ürünlerde de işlevsellik kadar yaratıcılık da büyük öneme sahiptir. Bu doğrultuda; tasarımda yaratıcı düşünce ortaya koymada tasarımcının rolü oldukça karmaşık görünebilir ancak amacı oldukça basittir: verilen süre

içerisinde, tüketici tarafından ihtiyaç ve beğeni doğrultusunda tercih edilmesi en yüksek ürünü, tasarlamak ve sunmak (Wilson, 2001, s. 10). Bu eylemin, pazarlama açısından bakıldığında en düşük maliyette, satış açısından bakıldığında en yüksek kar getirecek düzeyde, marka açısından bakıldığında ise adını en iyi noktaya taşıyacak derecede gerçekleştirmesi beklenir. Ürünün estetik açıdan değerinin yükseltilmesinin yanı sıra, tüketicinin farklı koşullarda da kullanabileceği ürünlerin tasarımlar da yaratıcı fikir olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin; farklı sıcaklıklarda renk değiştiren boyarmaddelerin tekstil tasarımında estetik değerler doğrultusunda düzenlenmesi ile elde edilen termokromik özellikli giysiler, tüketici üzerinde dinamik, değişken bir desen imkânı sunmaktadır. Böylece yaratıcı düşünce, tasarım ile bütünleşerek geleceğe yönelik estetik değeri yüksek bir ürün ortaya çıkmaktadır (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4: Isı ile renk değiştiren giysi örneği. Derya Meriç tez uygulamaları, 2016.

Yaratıcı tasarımcı; fikrini uyguladığı süreçte artık bir üretici olmuştur ve dolayısıyla ürünlerinin kalitesini ve geliştirilmesi sorunlarını da irdelemelidir. "Bu bağlamda, beyin fırtınası, morfolojik yöntem gibi çeşitli yaratma tekniklerinin, bireysel zanaatçılıktan yaratıcılık bağlamındaki sanayileşmeye geçiş girişimi olduğu da söylenebilir" (Rouquette, 2007, s. 13). Tasarım yaparken yaratıcı olabilmek için; tasarımcının kendi yaratma sürecini keşfederek bilgi edinmesi ve sonuçlandırması gereklidir. Yani tasarımcının kendine en uygun tasarım sürecini, kendi düşünme biçimi ile harmanlayarak bir karşılaştırma gerçekleştirmesi önemlidir (Apaydın, 2015, ss. 13). Tasarımcı, detaylara odaklanma, gözlemleme, algıda seçicilik, imgeleme ve tasarlama ile yaratıcı düşüncesini birleştirerek tasarımına yenilikçi ve yaratıcı bir anlam yükleyebilmektedir (Apaydın, 2015, s. 16).

Gelecek ve Öngörü

"Gelecek tanım gereği henüz gelmediği halde, şu andaki olaylarla yakından ilişkilidir. Gelecek; bugün moda dünyasında ortaya çıkan gelişmeler arasında, yarının stillerini oluşturan tasarımlar, fikirler, teknolojiler ve malzemeler ve bunları gerçekleştirmek için geliştirilen süreçlerle; estetik, konfor ve uygunluğun ötesine geçmektedir" (Quinn, 2012, s. 200).

Gelecekte çok amaçlı kimliğe sahip yenilikçi tasarımların daha fazla yer alacağı günümüz trend tahminlerinden anlaşılmaktadır. Bu tasarımların tercih edilebilirliği ve kalıcılığının olup olmayacağı tasarımcıların öngörüleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Gelişen teknoloji ile birlikte hızlı ve seri üretimin gerçekleşmesi, tasarımda öngörüyü de zorunlu kılmaktadır. Tasarlanan ürünlerin bir sanayileşme girişimi sonucunda birden fazla üretiliyor olması, görsel ve fiziksel işlevselliğinin çok iyi tasarlanmasını da gerektirmektedir. Kelime kökü olarak Latince'de 'anticipare', İngilizce'de 'anticipatory' de bir şeyin zamanı gelmeden öngörmek, tahmin etmek ve halletmek anlamına gelmektedir (Kılıç, 2017). Dijital ekonomi danışmanlığı şirketi olarak dünyanın ilk 40'ı arasına giren Huge Inc.'ı bu noktaya taşıyan CEO'su Aeron Shapiro da, müşteri deneyimlerinin en değerli analizleri olduğunu ve bu doğrultuda şirketin büyüdüğünü ifade ederken, öngörülerinin kullanıcı tercihlerinin daima bir adım önünde olduğunu aktarmıştır (Shapiro, 2013).

Tasarımda öngörünün önemi üzerindeki çalışmaların 1980'lerde daha somut bir biçimde yapıldığı görülmektedir (Heskett, 2017, s. 180). Bunun bir nedeni, "büyük ölçüde seri üretimle birlikte bilgisayar/bilişim teknolojisi/yazılımlar/sanal gerçeklik gibi tüm teknolojik ilerlemelere karşılık görsel bir düşünce temsili olan tasarımın hala bir yetenek/beceri olarak statüsünü korumasıdır" (Heskett, 2017, s. 186). Tüm teknolojiye rağmen tasarımcının gelecekte nelere ihtiyaç duyulacağı, neyin, neden, kim için üretileceği, ürünün etkisinin nasıl olacağı gibi tüm sorulara cevap verebiliyor olması günümüzde daha çok önem kazanmıştır (Heskett, 2017, s. 188). Tüm bu sorulara cevap verebilen tasarımlar, diğerlerine göre bir adım önde olmaktadır. Tasarımcı sadece tasarımın estetik ve fiziksel işlevini değil, kar etme, insanlara hizmet üretme yada ekolojik kaygılarla uyum içerisinde olma gibi konulara da bağlı olarak tasarımlarındaki değerlerin ne ölçüde somutlaşacağını bilmeli ve öngörüde bulunabilmelidir (Heskett, 2017, s. 194-195). Tasarım dünyasında trend tahmincileri tarafından her yıl estetik özellik, işlevsellik, müşteri tercihleri ve beklentileri doğrultusunda rapor hazırlanmaktadır. "Bu öngörü tahmincileri; toplumun %15-25'inin yenilik, yaratıcılık ve trendlere önem verdiğini, ilk önce bu grubun yenilikçi ürünleri tercih ettiğini, sonrasında toplumun benimsediğini aktarmaktadır" (Quinn, 2012, s. 204).

Günümüzde tasarım, yaratıcı olma özelliğinin yanında sosyal sınıf, mali piyasa, ekonomik strateji hatta siyasi işlerden de etkilenmektedir. Ancak bu noktadan bakıldığında tasarım, çabuk tüketilen, toplumun değişimi ile birlikte değişime mecbur kalan bir unsur da olabilmektedir. Bu nedenle tasarımın sürdürülebilirliği, kalıcılığı ve gelecekteki konumu düşünüldüğünde devreye yaratıcılık girmektedir. Mühendislik, biyoteknoloji ve bilimsel araştırmalar; tasarımda yaratıcılığı desteklemekte, disiplinler arası çalışmanın neredeyse zorunlu hale geldiği günümüz ve gelecek için çok amaçlı tasarımların önemini vurgulamaktadır (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 5: "Wireless Dress" Kablosuz bağlantı ile hareket eden giysi örneği, Hüseyin Çağlayan, 2007. http://techstyler.fashion/in-conversation-with-hussein-chalayan 13.01.2017

"Tasarımda form, boşluk, alan, şekil, çizgi, boyut, renk gibi tasarım elemanlarının doku, uyum, zıtlık, koram, vurgu, denge, birlik gibi tasarı ilkeleri ile birleşmesi tasarımı oluşturur (Koca ve Koç, 2009, s. 35). Tasarımcının gelecek ile ilgili öngörülerde bulunması ve yaratıcı ürün ortaya koyabilmesi için önem vermesi gereken konular şu şekilde sıralanabilir:

- Çevresini/ toplumsal olayları gözlemlemesi.
- Hedef kitlenin psikolojik/ fiziksel ihtiyaçlarını bilmesi.
- Farklı moda /sanat eğilimlerini takip etmesi.
- Çalışma alanı ile ilgili geçmiş/mevcut çalışmaları incelemesi.
- Sanatsal/ bilimsel/ kültürel eser ve etkinlikleri/ gelişmeleri takip etmesi.
- Deneyselliğe açık olması.
- Kullanıcı deneyimlerine önem vermesi.
- Yeniliğe açık ve cesur olması.

Tüm bu koşullar sağlandıktan sonra tasarımcı yaratıcı fikir ile karşılaştıktan sonraki yaratıcı süreçte; sosyal, psikolojik, ekonomik anlamda araştırma yaparak konsept ve tema belirlemeli, tasarım geliştirmeli, renk, form, boyut gibi açılardan tasarımsal bir değerlendirme yapmalı ve ürünün sunumunu gerçekleştirmelidir.

Kavramların Tekstil Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi

Tekstil tasarımında yaratıcılık kendisini üç boyutta gösterebilir: "Estetik unsurların göz önüne alınması ile daha önceden yapılmamış bir yüzey oluşturulması, teknik unsurlar dikkate alınarak tekstil materyalinin farklı bir konuma getirilmesi, belirlenen hedef kitlenin beğeni ve isteklerinin yerine getirilmesi" (Önlü, 2004, s. 88). Tüm bu yaklaşımlar ise malzeme ve tekniğin, teknoloji, bilim, sanat gibi disiplinlerin birlikteliği ile hedeflenen sonuca ulaşabilmektedir. Günümüzde sanat ve tasarımda yaratıcılık öncelikle malzemeye dayanmaktadır. Malzemenin bilim, teknoloji ve disiplinler arası etkileşimleri sonsuz denebilecek kombinasyonlar sunar. Ancak bu sonsuz kombinasyon 'aşırı kombinasyon' halini aldığında birbirine benzer, işlevsiz ürünler ortaya çıkabilmektedir (Gürkök Uygur, 2015, s. 50). Malzeme ne kadar fazla bilinirse teknik ile o kadar iyi yorumlanarak yaratıcı hale gelebilmektedir. Bu noktada "olmayacakmış gibi görünenden, görünür olan bir şeyi yaratma (Gürkök Uygur, 2015, s. 51)" fikri üç temele dayanmaktadır: Malzeme, boşluk ve ikisini birleştiren eleman. Bu üçü ne kadar özgün olursa, metalaşmadan da o kadar uzaklaşarak kendine has, yeni, şaşırtıcı ve kalıcı bir yaratıcı kimliğe kavuşurlar. Sanatçının yaratıcı fikrini yaratıcı ürüne dönüştürmesinde en önemli olgulardan biri de ruhsallığını yaratıcı sürecin her aşamasında ön planda tutabilmesidir (Klee, 2002).

Tekstil ürünlerinin tasarımı ve üretiminde teknoloji ile birlikte insan ihtiyaçlarının karşılanmasında 'doğaya daha az zarar verme' düşüncesi son çeyrek yüzyılda daha fazla önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Bunun temelinde tüm tasarım ve üretim alanlarında olduğu gibi, hammadde tüketiminin hızlanması, doğal kaynakların tüketilmesi, doğanın tahrip edilmesi, geri dönüşümün yetersiz kalması ya da yapılamaması gibi büyük sorunlar yatmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir tasarım fikri, günümüz yaratıcı düşüncesinin temelini oluşturur hale gelmiştir. Daha az enerji, su, zaman, işgücü gerektiren teknolojiler, doğa ve insan sağlığı açısından yeniden değerlendirilmiştir. Sadece üretim değil, ürünlerin yok olma, geri dönüşüm, geri kazanımlarında da

'Beşikten Beşiğe' kavramı oluşmuştur.

Bu doğrultuda; tekstil tasarımında gelecek ve öngörü denildiğinde karşımıza çıkan çalışma konuları şu şekilde sıralanabilir:

- Malzeme çeşitliliğinin sağlanmasında malzeme teknolojinin gelişmesi ve çok fonksiyonlu malzemelerin üretilmesi.
- Sürdürülebilirliğin sağlanmasında yeniden kullanım, yeniden tasarım, geri kazanım, geri dönüşüm, değişim konseptleri üzerinde yoğunlaşılması.
- Üretim sürecinde az atık-sıfır atık oluşumunun sağlanabilmesi.
- Yavaş moda anlayışının benimsenmesi, tüketiciye psikolojik ve fiziksel açıdan daha uzun süre kullanılabilir ürünlerin sunulabilmesi.
- Yaşam döngüsü, etik üretim ve biyomimetik anlayışların benimsenmesi.

Sürdürülebilir yaklaşımlar içerisinde; geçmişte bir ihtiyaç olarak gerçekleştirilen geri dönüşüm, geri kazanım çalışmaları günümüzde daha bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu noktada tasarımcının ön büyük görevi; sürdürülebilir bir tasarım yaparken sürdürülebilir yaklaşıma ait tüm konseptleri de dikkate alarak en verimli ürünü ortaya koyabilmektir. Sürdürülebilir yaklaşımlar, geleceğe daha iyi bir çevre bırakabilmek amacı ile sadece giysilerin üretiminde değil, kumaş üretimi, iplik üretimi, lif üretimi, boya-baskı teknikleri ve bitim işlemlerinde de uygulanmaktadır. Bir tasarımın üretiminde tek bir aşamada değil ait tüm aşamalarda sürdürülebilir bir yaklaşım sergilenmesi gerekmektedir. Son yıllarda pek çok sosyal sorumluluk ve farkındalık projeleri ile de toplum tarafından sürdürülebilir yaklaşımlar kayda değer görülmektedir. Yaratıcı bir ürün ortaya koymada, malzeme veya tekniğin yeni oluşuna ek olarak sürdürülebilir yaklaşımlarda daha önceden kullanılmış malzemelerin yeniden kazanılması, dönüştürülmesi tasarımcının hayal gücüne bağlı olarak daha detaylı bir çalışmayı da beraberinde getirmektedir. Ürünlerin geri dönüşümleri kadar, yenilikçi tekstillerin uzun süre kullanılabilirliğinin sağlanması da sürdürülebilir yaklaşımlardandır. Teknolojinin sunduğu imkanlar doğrultusunda insan hayatını kolaylaştırmak amacı ile üretilen fonksiyonel ve özel tekstillerde de yaratıcılık kavramı sürdürülebilirlik kapsamında malzemenin dayanıklılığı, uzun süre kullanılabilirliği olarak yorumlanabilmektedir.

Bu nedenle akıllı tekstiller, teknik tekstiller, giyilebilir teknolojiler gibi hem estetik bir beğeniye sahip hem de fonksiyonel ürünlerin tasarlanması tekstil tasarımında yaratıcılık kavramının en önemli örnekleridir (Fletcher, 2014, s. 81). Günümüz tekstil tüketicileri; ürünlerin sadece giyilebilir, kullanılabilir olmalarını değil, günlük yaşamı kolaylaştırıcı, fayda getiren özellerinin de olmasını beklemektedir (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 6: "Hövding" Giyilebilir sensörlü bisiklet kaskı, https://hovding.com/ 28.12.2017.

Sürdürülebilir yaklaşımların bir diğer çalışma konusu ise; lif ve kumaşlara uygulanan bitim işlemleridir. Sanayileşmenin bir getirisi olarak nüfusun çoğunluğunun gününün büyük bir kısmını çalışarak geçiren insanların en büyük beklentisi, kendi ihtiyaçlarını daha kısa sürede karşılayarak, kendilerine zaman yaratabilmeleridir. Bu nedenle, leke tutmazlık, kırışmazlık, antibakteriyellik, nefes alabilirlik, UV koruyuculuk gibi pek çok ihtiyaç tasarımın en önemli işlevleri haline gelerek yaratıcı bir düşünce ile tekstil tasarımında yer edinmiştir (Fotoğraf 6). Böylece, tüketici tek bir ürün ile birden fazla ihtiyacını karşılarken bir yandan da bu ürünlerin kullanım ve bakımları ile ilgili de bir takım kolaylıklarla karşılaşmıştır. Böylece sürdürülebilir bir yaklaşım sergilenmiştir.

Fotoğraf 7: 'Biologic', nefes alabilen akıllı kumaş örneği, MIT, Tangible Group ve New Balance, 2015. http://viemagazine.com/biologic-the-future-of-smart-fabrics/ 20.12.2017.

Yaratıcı tekstil tasarımlarının gelecekte neler olabileceği ile tahminlere bakıldığında, kullanıcıya kolaylık sunan, birden fazla estetik ve fiziksel ihtiyacını karşılayan, çevre ve insan sağlığı açısından zararsız, sağlık açısından olumlu etkiler oluşturabilecek tasarımlar olacağı görülmektedir. Multisensörlü kumaşlar, kendini temizleyen kumaşlar, bakteri yok edici yüzeyler, yıkama gerektirmeyen- ütü gerektirmeyen tasarımlar, teknolojik donanıma sahip giysiler, biyogiysiler (Fotoğraf 7) günümüzde var olmakla birlikte gelecekte daha da önem kazanacaktır. Ancak tüm bu süreçte, tasarımda yaratıcılığın en önemli kriterlerinden biri sürdürülebilirlik olmalı, sürdürülebilirlik fikri sürdürülebilir bir süreç haline gelmelidir.

Fotoğraf 8: 'Biocouture' Farklı bakterilerden üretilmiş sürdürülebilir biyogiysi örnekleri, Susan Lee, 2015. https://www.nextnature.net/2015/06/interview-suzanne-lee/ 11.02.2018.

Sonuç

Tasarımda yaratıcı fikrin oluşumu kadar, bu fikrin yaratıcı süreç içerisinde gelecek ve öngörü kapsamında değerlendirilmesi, fikrin estetik ve fiziksel açıdan değerli bir ürüne dönüşümünde önemli rol oynamaktadır. Tekstil tasarımında, 21. yüzyıldaki sürdürülebilirlik kavramı doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmaların hedefine ulaşabilmesi için çevreci yaklaşımların tasarım sürecinde düşünülmesi gerekmektedir. Bu noktada tasarımcının kullandığı malzemenin yok oluş, geri dönüşüm, geri kazanım özelliklerini bilmesi, tüketici ihtiyaçlarını belirlemesi, hedef kitleyi tanıması, hedef kitlenin psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını bilmesi, içinde bulunduğu toplum kadar toplumsal olayları da bilmesi, farklı moda ve sanat eğilimlerini takip etmesi, mevcut ve geçmişteki tasarımları, ürünleri incelemesi, sanat, bilim, kültür, tarih gelişmelerinden haberdar olması ve geleceğe yönelik bir yaklaşım ile tasarımlarını gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Ayrıca tasarımcının deneyselliğe açık olması, kullanıcı deneyimlerini dikkate alarak tasarım yapması, yeniliğe açık ve cesur olması, risk alması da yaratıcılığı kadar önemlidir. Tasarımcının yaratıcı fikre sahip olması kadar yaratıcı süreç de önemlidir.

KAYNAKÇA

Adam, J. (2001). *Conceptual Blockbusting: A Guide to Better Ideas,* New York: Basic Books.

Apaydın, B. (2015). Eğitimci gözüyle tasarımda yaratıcılık söylemi, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication (TODJAC), Cilt 5*(Sayı 3) ss. 12-21.

Birch, P., Clegg, B. (1997). *İş Hayatında Yaratıcılık*, (T. Savaşer, Çev.) İstanbul: Rota Yayınları.

Fletcher, K. (2014). *Sustainable Fashion and Textiles,* London: Earthscan Routledge.

Gürkök Uygur, T. (2015). *Sanat Yaratıcı Sanat, Özkan Eroğlu ile Görüşmeler,* İstanbul: Tekhne Yayınları.

Heskett, J. (2017). Tasarım, (E. Uzun, Çev.) Kültür Kitaplığı: 131 Sanat: 18, Ankara: Dost Kitabevi.

Johansson, F. (2013). *Yaratıcılık ve İnovasyon, Medici Etkisi Yaratmak,* (D. Tayanç, Çev.) 2.Baskı, İstanbul: MediaCat.

Kılıç, B. (2017). *Öngörülü tasarım,* Erişim tarihi: 27.11.2017. sherpa.blog/ongorulu-tasarim-anticipatory-design-nedir#

Klee, P. (2002). *Modern Sanat Üzerine,* İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.

Koca, E., Koç, F. (2009). Giysi tasarımında yaratıcılık, *E-journal of New World Sciences Academy, Cilt: 4* (Sayı: 1), ss. 33-44.

Koestler, A. (1960). *The Act of Creation*, Last Century Media.

May, R. (2013). *Yaratma Cesareti*, İstanbul: Metis Yayınları

Önlü, N. (2004). Tasarımda yaratıcılık ve işlevsellik tekstil tasarımındaki konumu, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:3* (Sayı:1), ss. 85-95.

Quinn, B. (2012). *Fashion Futures*, London: Merrell Publishers Limited.

Shapiro, A. (2013). *Users, Not Customers: Who Really Determines the Success of Your Business,* New York: Portfolio.

Sutton, R. (2002). *Weird Ideas That Work,* New York: Free Press.

Rouquette, M. L. (2007). *Yaratıcılık,* Ankara: Dost Kitabevi, Kültür Kitaplığı: 56 Psikoloji: 5.

Tekin Bender, M. (2013). *Duyguların İzinde Sanatsal Yaratma,* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Wilson, J. (2001). *Handbook of Textile Design: Principles, Processes, and Practice*, Cilt 14, Woodhead Publishing, Taylor & Francis.